

ש י ח

יציאת שבת

8:14

כניסת שבת

7:13

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

פרשת ואתחנן - נחמו, מנחם - אב תשע"ז שנה שלוש ושמונה, גליון מס' 40

גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

אפרטען

"ואתחנן אל ה'..."

"ואתחנן אל ה', בעת ההיא לאמר. ה' אלקים, אִתָּהּ הַחֲלוּת לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ, אֶת גְּדֻלְךָ וְאֶת יְדֹד הַחֲזָקָה, אֲשֶׁר מִי אֶל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ וְכַגְבוּרֹתֶיךָ. אֲעִבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, הַיָּר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹן" (ג, כג-כה). במילים אלה מספר משה לבני ישראל, כיצד התחנן לפני ה', על מנת שיתיר לו להיכנס לארץ, על אף הגזירה שנגזרה עליו. משה הרי יודע שנגזרה הגזירה, ולא עוד, אלא שחלקה כבר התקיים במיתת אהרן בְּהַר הַהָר, מה מביא את משה לסבור, שהוא יזכה ל"חנינה"? ולא עוד, הרי משה כבר נצטווה (במדבר כז, יח - כ) ואף קיים את הציווי בכל לבבו, למנות את יהושע תחתיו!

משה מסיק מסקנה, מכך שנכבשו על ידו ארצותיהם של סיחון ועוג. הוא גם מסיק, שהוא יזכה ונתנם לשני השבטים ומחצית השבט, הרי הם חלק מהארץ המובטחת, כדברי המדרש (מדרש תנאים, דברים ג): "אתה החלוקת להראות", אמר לפניו: רבונו של עולם! הואיל והתחלת להראני מקצתה, הראני כולה. משל, למלך שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטורין שלו. נכנס פתח ראשון - שתקו לו, שני ושתקו לו, שלישי - זעפו בו. אמר לו: דידך, עד כאן. כך בשעה שבא משה וכיבש [שני] עממים - סיחון ועוג ונתנם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי, אמר: דומה שלא נגזרה גזירה אלא על תנאי ואין אנו מנודין אלא על תנאי, לכך היה עומד ומבקש כל אותן תחנות ובקשות, עד שאמר לו (ג, כו): 'רב לך' ". משה מבסס את תפילתו על מרכיב נוסף. נאמר בגמרא (ברכות לב, ב): "ואמר רבי אלעזר: מיום שחרב בית המקדש, ננעלו שערי תפלה... ואף על פי ששערי תפלה ננעלו, שערי דמעה לא ננעלו". בהמשך אותה גמרא נאמר: "אמר רבי חנין אמר רבי חנינא: כל המאריך בתפלתו, אין תפלתו חוזרת ריקם. מנא לך? ממשה רבינו". יתירה מכך, נאמר במדרש (פסיקתא דרב כהנא, כד): "שערי תפילה, פעמים פתוחים פעמים נעולים". ועוד נאמר (ברכות לב, ב): "אמר רבי חנין אמר רבי חנינא: כל המאריך בתפלתו, אין תפלתו חוזרת ריקם", ומשה הרי התפלל ארבעים יום וארבעים לילה. הלכות שונות מהלכות תפילה, נלמדו מתפלתו זו של משה רבינו (מדרש תנאים לדברים, פרק ג): "ולמה נקראת התפלה - תחנה? מפני שצריך לאמרה בלשון תחנונים, וכך שנינו (ברכות כח, ב): 'העושה תפלתו קבע - אין תפלתו תחנונים' ".

העולה מהדברים לעצמנו, גם אם נראה לנו לעיתים ששערי תפילה ננעלו, שומה עלינו, להמשיך ולהרבות בתפילה ובתחנונים, כמו שנאמר (ברכות י, א): "אפילו חרב חדה מונחת על צַנְאָרו של אדם, אַל ימנע עצמו מן הרחמים".

נפתלי יערי

גליון זה מוקדש לע"נ מרת מרים גיטל ע"ה בת ר' גרשון ז"ל, נלב"ע י"ג במנחם - אב תשס"א

גליון זה מוקדש אף לע"נ מרת שושנה אלצופרום ע"ה בת ר' בצלאל לינציץ ז"ל נלב"ע י"ג במנחם - אב תשס"ד ולע"נ בני משפחת לינציץ' שנשפו בשואה, הי"ד

כמו כן מוקדש גליון זה לע"נ ר' משה יעקב ב"ר נתן יהודה קליין זצ"ל, נלב"ע ט"ו במנחם - אב תשל"ו נתנם ע"י בנו וכלתו, ר' מנחם קליין ורעייתו יוכבד שיחיו

תנצב"ה

לאורם נלך / עורך: נפתלי יערי

סר משה חיים מונטיפיורי יום פטירתו י"ג באב

משה חיים מונטיפיורי, נולד בשנת תקמ"ד בעיר ליוורנו שבאיטליה, למשפחה יהודית-ספרדית עשירה שכבר התגוררה באותה עת באנגליה, בה גדל והתחנך. בבגרותו, השתלם במסחר והיה אחד מ-12 הסוחרים היהודים בבורסה של לונדון. הוא נכנס לעסקי מסחר עם אחיו אברהם ועשה חיל בעסקיו. בשנת תקע"ב, נשא את היהודית כהן - בתו של לוי ברנט כהן - היהודי העשיר ביותר באנגליה, וגיסתו של איל ההון נתן מאיר רוטשילד. מונטיפיורי הקפיד מאד על קיום המצוות ובכל מסעותיו ברחבי העולם ליווה אותו שוחט, על מנת שיוכל לאכול בשר חלק. המלכה ויקטוריה העניקה לו תואר אבירות. עושרו, ייחוסו, מעמדו, הופעתו המרשימה וקומתו התמירה, פתחו לו דלתות בכל אשר פנה והוא השכיל לנצל נתונים אלה לשתדלנות למען קהילות יהודיות. מונטיפיורי התקבל אצל ראשי השלטון ברוסיה, במרוקו ובגרמניה, וסייע ליהודים נרדפים. בשנת ת"ר, כשנודע למונטיפיורי על עליית דמשק, פעל בהצלחה לביטולה, ואף קיבל מן הסולטאן העות'מאני התחייבות בכתב להגנה על היהודים. מונטיפיורי השקיע מאמצים וכספים רבים לעזרה לאחיו היהודים בכל העולם ובעיקר בארץ ישראל. בשנת תקפ"ז, ביקר לראשונה בארץ ומצא קהילות יהודיות בירושלים, ביפו ובטבריה. הקהילות היו במצב קשה ומונטיפיורי תרם כסף רב לשיפור מצבן.

מונטיפיורי ביקר בארץ עוד שש פעמים ובכל פעם טיפל בבעיות הקהילות היהודיות בארץ. בין השאר, בנה את שכונת "ימין משה" בירושלים. בהמשך, כאשר קיבל עזבונו מיהודי אמריקאי בשם טורא, בנה את שכונת "משכנות שאננים". כדי לשפר את מצבם הכלכלי של יהודי הארץ, עודד את עבודת האדמה. הוא בנה שכונה חקלאית בסמוך ליפו, שכונה זו הנמצאת היום בדרום תל-אביב, נקראה בשם "שכונת מונטיפיורי". הרחוב הראשי בשכונה, נקרא בשם "שדרות יהודית" - על שם אשתו. לירושלים הביא מכוונות דפוס ומכוונות אריגה, כדי ליצור מקורות תעסוקה ליהודים שם. כאשר הגיע לגיל תשעים, ביקר מונטיפיורי בפעם האחרונה בארץ וגילה שביעות רצון רבה מההתקדמות שהושגה.

בין השאר קיים מונטיפיורי קשרים עם הסולטן הטורקי, כדי לשפר את מצבם של היהודים בארץ ישראל. ביקר בדמשק והצליח לבטל את עליית דמשק. ביקר ברוסיה, במאמץ לבטל את חוקי החינוך שחלו על היהודים וחיבו אותם ללמד על פי תוכנית לימודים רוסית. הוא לא הצליח במאמציו, אך מותו של הצאר, ביטל את הגזירה.

מונטיפיורי נפטר בן מאה ונקבר בשכונת רמסגייט, בלונדון שבאנגליה.

בסיוע כולל "יד ברודמן" רחובות

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק
העריכה בסיוע אברכי כולל "יד ברודמן" ללימודי הוראה ודיינות, בית שפירא, רחובות
טלפון: 08-9412048

אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach

הדפסה: דפוס ש.ה.ר. רחובות טל. 08-9475106

”עם חכם ונבון”

התורה מבטיחה: **”רְאֵה לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֲקִים וּמְשֻׁפָּטִים כְּאִשְׁרֵי צַנְיָהּ... וְשִׁמְרֶתֶם וְעִשִׂיתֶם, כִּי הִיא חֲכָמָתְכֶם וּבִינְתְּכֶם לְעִנְיֵי הַעַמִּים, אֲשֶׁר לְשִׁמְעוֹן אֶת כָּל הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ: רַק עִם חֲכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגְּדוֹל הַזֶּה:”** (ד, ה-ו). ומה המיוחד בחוקים אלה? נאמר (שם, פסוק ח): **”וּמִי גוֹי גְדוֹל אֲשֶׁר לוֹ חֲקִים וּמְשֻׁפָּטִים צְדִיקִים, כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת:”** - ”צדיקים” = משפטי אמת, המתאימים ליכולת האדם לקיים, והחי על פיהם - חייו מתנהלים כשורה בכל התחומים. בזכותם, אנו ”עם סגולה”, ואומות העולם רואות שחינו האישיים והחברתיים מתנהלים למופת ומשבחות, ככתוב כאן, ורוצות ללמוד את ה”נוסחה” להצלחה, ככתוב בספר ישעיה (ב, ג): **”וְהִלְכּוּ עִמָּי רַבִּים וְאָמְרוּ: לָכוּ וְנַעֲלֶה אֵל הַר ה'... וְיִרְונוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאַרְחֻתָיו, כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַיִם”**. כיום ניתן לומר, אפילו בגישה מדעית, שדיני התורה הם אכן אמת. הדברים שלהלן הם רק דוגמית קטנה. ניתן לקבוע דין ”אמת”, אם רואים את השתלשלותו והשפעתו. דוגמאות:

1. אמונה באל אחד: כיום רוב העולם מאמין בזה. 2. יום מנוחה: עוד בימי הביניים, לא היה יום כזה בעולם. כיום...
3. דין מוות לרוצחים - זה חידוש של התורה, ועוד בתקופה הרומית היה ניתן לתת כופר. כיום... כלומר, אם דין מסיים הופך לנחלת הכלל, סימן שהוא המתאים ביותר לאנושות, כי הוא אמת. 4. ובכלל, יש עוד תורה קדומה שְׁתַּקְפָּה בימינו: כידוע, ”לשקר אין רגילים”. וניתן להדגים גם מתחום החברה (סוציולוגים...), רפואה ועוד.

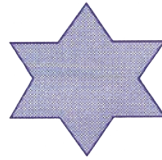

גם בימינו, במחוזות רבים בעולם, רואים בנו ”עם חכם ונבון”. עדיין לא בזכות חיי כולנו על פי כל מצוות התורה, אלא בזכות עוצמתנו המדעית והטכנולוגית. אבל, גם זה נובע בעקיפין מהיותנו עם התורה: אין ספק, שבזכות התורה הנטועה אצלנו ”בגנים” ובנשמה, גם אם לא כולם עדיין חיים כהלכה, אנו עם מוסרי יותר, שחיי אדם ורווחתו חשובים לו. לכן, משקיעים מחשבה רבה בפיתוח אמצעים שונים שיביאו לרווחה, לבריאות, לשמירה על חיי אדם וכדומה. ואכן, כל הפיתוחים שישראל תרמה ותורמת לכל העולם, יש בהם ברכה ותועלת לאנושות. אמנם, אנו תורמים גם לתעשיית הנשק בעולם, אבל נראה לי, שהתרומה היא יותר בנשק הגנתי - טיל ה”חץ” למשל, או בנשק שנועד להילחם במשטרים ”אפלים” - על תקן עמלק.

היותנו אהודים בעולם, זה שלב נוסף בתהליך הגאולה, ובימי הנחמה שבהם אנו מצויים, צריך לשים לב לכך. אנו גם זוכים להתחזקות רוחנית בעם, וסימנים לכך הם: נושא ההדתה, מאבק הרפורמים וכדומה. יש לדעת, שאם רואים מאבקי ”טומאה” רעשניים, זה סימן שבמקביל, בשקט, עולים יותר כוחות הקדושה, שסופם לנצח. מי ייתן, ונשוב במהרה להיות ”עם סגולה”, בהתאם לייעודנו המקורי.

מנחם אדלשטיין

שיח הרמב”ן

”ועשית הישר והטוב”

משה רבינו מצווה את עם ישראל לעשות הישר והטוב, על מנת לקבל שכר (ו, יח). **רבי משה בן נחמן** מקשה: מדוע נאמר שקיום המצוות מביא בשכר, הרי כבר הוזהרנו במסכת אבות (א, ג), שלא לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס: **מבאר הרמב”ן**, כי הכוונה בעשיית המצוות צריכה להיות רק בגלל שהן הטוב והישר בעיני ה' וללא כל תקוות שכר. לשיטתו, מה שנאמר ”למען ייטב לך” - אין הכוונה שבעקבות השכר תקיים את המצוות, אלא שאם תקיים את המצוות מחמת רצון ה' - ייטב לך. ”על דרך הפשט יאמר תשמרו מצוות השם ויעדותיו וחקותיו (שם, פסוק יז) ותכוין בעשייתן לעשות הטוב והישר בעיניו בלבד. ו”למען ייטב לך” - הבטחה, יאמר כי בפעולתך הטוב בעיניו - ייטב לך, כי השם מטיב לטובים ולישרים בלבותם”.

מוסיף הרמב”ן ומבאר בשם חכמינו במדרש, כי ”ועשית הישר והטוב” - הכוונה, למצוא את הפְּשָׁרָה ולא להעמיד כל דבר על מידת הדין. על פי **הרמב”ן** בפסוק הקודם, ציווה על עצם קיום המצוות - ”שְׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת-מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם” ובפסוק לאחר מכן הוסיף, כי גם בדברים שאין בהם ציווי מפורש, צריך האדם לעשות הישר והטוב בעיני ה', שהם הפְּשָׁרָה והוויתור, לפנים משורת הדין - ”וְעִשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה'”.

”ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו: זו פְּשָׁרָה ולפנים משורת הדין. והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו ויעדותיו אשר צָוָךְ. ועתה יאמר, גם באשר לא צָוָךְ, תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר”.

עוד מוסיף **הרמב”ן**, כי לאחר שבספרים הקודמים צונו עם ישראל במצוות שבין אדם לחברו, הוסיפה כאן התורה כלל, שהאדם ישתדל תמיד לעשות הישר והטוב. כדוגמת אדם המוכר את אדמתו, שעל פי ההלכה תינתן זכות הקדימה של הרכישה לשכן, המכונה ”בַּר מַצְרָא”. אילולי דין זה, היה השכן נאלץ לקנות קרקע רחוקה ולפצל את אדמותיו. לבעל הקרקע המקורי, אין כל הפסד למכור דווקא לשכנו ולכן ההלכה כופה זאת עליו. ”וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שְׂכֵנָיו וְרֵעֵיו, וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כולם. אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון: 'לא תלך רכיל' (ויקרא יט, טז), 'לא תקום ולא תטור' (שם, פסוק יח), 'ולא תעמוד על דם רֵעֶךָ' (שם, פסוק טז), 'לא תקלל הָרֵשׁ' (שם, פסוק יד), 'מפני שְׂכִיבָה תקום' (שם, פסוק לב) וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שייכנס בזה הפְּשָׁרָה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דְּבַר מַצְרָא (בבא מציעא קח, א), ואפילו מה שאמרו (יומא פו, א) פְּרָקוּ נָא וְדַבְרוּ בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר”.

(רמב”ן דברים ו, יח), ד”ה ועשית הישר והטוב בעיני ה' (נמציו למדים, כי כל הנהגת האדם עם הבריות - צריכה להיות תמיד בטוב ובישר.

הרב אבי שיט

”חנוך לנער”

של העניין, במעשה פילגש בגבעה. **מחז**, המעשה של בני בנימין היושבים בגבעה, מעיד על התבהמות מוחלטת. האיש נמנע מללון ביבוס שהיא עיר נוכרית, בהנחה שבגבעה הסמוכה - בקרב בני עמו - ימצא ודאי מנוחה, והנה דווקא שם קורה ההיפך. **מאייד**, העונש שמטילים בני בנימין שעליו הם עצמם מתחרטים (שופטים כא, טז-יז): **”וַיֹּאמְרוּ זָקְנֵי הָעָדָה: מַה נַּעֲשֶׂה לְנוֹתְרִים לְנָשִׁים, כִּי נִשְׁמְדָה מִבְּנֵימִן אִשָּׁה. וַיֹּאמְרוּ: יִרְשֶׁת פְּלִיטָה לְבְנֵימִן, וְלֹא יִמָּחָה שְׁבֵט מִיִּשְׂרָאֵל”**. ”יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות” - גם כאן חזרה בתשובה, ממעשה שזרע פירוד בעם ישראל.

ייתכן, שניתן לראות כאן מעין הכנה ליום הכיפורים. בערב יום הכיפורים אנו אומרים: ”על דעת המקום ועל דעת הקהל... אנו מתירים להתפלל עם העבריינים”. לפני שאנו עומדים לבקש סליחה על חטאינו האישיים, עלינו לבצע פעולה של האחדת הכוחות של ”כאיש אחד בלב אחד”. אולי זהו הדמיון שבין יום הכיפורים וחמישה עשר באב. כאן אנו מתכוונים על ידי הסרת הסיגים שבליבנו, לומר לקב”ה (תהלים נא, יב) **”לֵב טְהוֹר תְּבַרָא לִי אֱלֹקִים וְרוּחַ נְכוֹן תַּדַּשׁ בְּקִרְבִּי”**.

נפתלי יערי

”כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים”

המשנה במסכת תענית (ד, ח) אומרת: **”אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו. כל הכלים טעונין טבילה ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים”**. על המשנה, שואלת הגמרא (ל, ב): **”בְּשִׁלְמָא (מובן) יום הכיפורים - משום דְּאִית בְּיָה (שיש בו) סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות האחרונות. אלא חמשה עשר באב, מאי היא?”** - הגמרא מביאה **ארבע** סיבות: ”יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה”, ”יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל”, ”יום שִׁפְלוּ בו מִתֵּי מדבר”. ”יום שביטל הושע בן אֵלָה פְּרוֹסְדִיּוֹת (השומרים) שהושיב נְרַבְּעָם בן נְבֻט על הדרכים, שלא יעלו ישראל לְרַגְל”.

הדברים המובאים בגמרא, מסבירים אמנם מה חשיבותו של ט”ו באב, אך מה המקום להשוות בין יום הכיפורים לבין ט”ו באב? ייתכן, שבעצם השאלה, נעוצה גם התשובה. בשאלת הגמרא נאמר על יום הכיפורים: ”משום דאית ביה סליחה ומחילה”. ננסה אם כן למצוא סממנים של סליחה ומחילה, גם בחלק מהטעמים שניתנו לט”ו באב. ”שהותר שבט בנימין לבוא בקהל” - יסודו

(שם כח, א): **”ונקרא פושע”**. וכן אמר רבי יהושע בן לוי (שם): **”כל המתפלל תפלה של מוספין לאחר שבע שעות לרבי יהודה, עליו הכתוב אומר: 'נוגַי מְמוּעַד אִסְפִּיתִי מִמֶּךָ הַיּוֹם'”**. כוונתו (כמבואר בהמשך הגמרא, שם), שבעקבות איחור התפילות והקרבות - נענשים ב”שִׁבְר”.

כך פסק ה”**שולחן ערוך**” (רפו, א): **”זמן תפלת מוסף - מיד אחר תפלת השחר, ואין לאחרה יותר מְעַד סוף ז' שעות. ואם התפלל אותה אחר שבע שעות - נקרא 'פושע', ואף על פי כן יצא ידי חובה, מפני שזמנה כל היום”**.

ה”**ביאור הלכה**” (ד”ה מיד) הביא דברי ה”**לבושי שרד**”, שאף שזמן מוסף הוא מיד אחר תפילת השחר, אם התפלל שחרית כ”ותיקין” - לכתחילה טוב יותר לאַחַר את תפילת המוסף, שהרי קרבן מוסף בשבת הוא בשעה השישית והתפילות הן כנגד קרבנות. אך ה”**ביאור הלכה**” חולק עליו, שלא רק אם התפלל תפילת שחרית בציבור שאין נכון להתחלק מהם ולהתפלל אחר כך יחיד, אלא אפילו אם התפלל תפילת שחרית ביחידות, אין כדאי לאַחַר כל כך עד סמוך לחצות. ואין לדמות עניין זה לקרבנות, שהרי איחור תפילה - מבטל מצוות ”עונג שבת” ועד חצות אסור להתענות, כמבואר בסימן רפח.

הרב אריה ויזל

פינת ההלכה

תפילת מוסף (א)

הגמרא (יומא לד, א) לומדת, שנסכים קודמים לקרבן מוסף, שנאמר (ויקרא כג, לז): **”זָבַח ונסכים”**.

מכאן למדו ה**רא”ש** (ברכות פ”ד, סימן א) ו**רבנו יונה** (ברכות שם, דפי הרי”ף יח, א), שקרבן מוסף זמנו מתחילת הבוקר. שהרי אם היינו צריכים ללמוד מהפסוק שנסכי התמיד קודמים למוספים, הרי זה מלמד שגם זמן המוספים הוא מהבוקר, כמו נסכי התמיד שזמנם מהבוקר (והפסוק רק לימד שמכל מקום, נסכי התמיד קודמים). וכתבו הראשונים, שכן הדין ביחס לתפילת המוסף שתוקנה כנגד קרבן המוסף, שכבר מהבוקר יכול להתפלל את תפילת המוסף.

הטור (סימן רפו) כתב, שכיוון שזמנה בבוקר - טוב להקדימה מיד אחר תפילת שחרית.

בגמרא (ברכות כו, א) מובא: **”ושל מוספין, כל היום. רבי יהודה אומר: עד שבע שעות”**. על דברי חכמים, אומר רבי יוחנן